

պեն , որուն երրորդ մասը ինքը խոստա-
ցաւ տալ : Եւ ալ զոչ չըլլալով՝ հա-
սարակաց գրատուն մը բացաւ : Վրինիոս
մէջ , ուսկից ամէնը օգտուին : Վրինիոս
շատ բանաստեղծութիւններ գրած էր՝
թէ լատիներէն և թէ յունարէն . և
շատ ատենաբանութիւններ խօսած է
այլ և այլ դատերու համար , զորոնք ին-
քը Վրինիոս կը յիշէ . սակայն այսօ-
րուան օրս իրեն գրուածքներէն ուրիշ
բան չէ մնացեր , բայց եթէ տասը գիրք
Վրամակներ ու Տրայիանոսի վրայ խօ-
սած անուանի ներբողը : Վրամակներուն
մէջ կիրթ ու վայելուչ ոճ մը կը գործա-
ծէ . բայց դարձեալ շատ հեռու է Վի-
կերոնի նամակներուն շնորհալից ու ա-
խորժելի բնական կերպէն : Վրինիոս
հարկաւորէն աւելի համառօտախօս ու
կտրուկ է . ասիկայ այն դարուն պա-
կասութիւնն է , որ ամէն բանի չափա-
զանց գեղեցկութիւն մը կ'ուզէին տալ :
Տրայիանոսի ներբողին մէջ ազնուական
իմաստներ , մեծ գաղափարներ ու վը-
սեմ բացատրութիւններ շատ կը գրտ-
նուին . բայց դարձեալ մեծախօս իմաստ-
ներով , նուրբ ու օտար դարձուածքնե-
րով լեցուն է : Եւ ներբողին ոճին
մէջ բնականութիւն ու պարզութիւն
ամենեւին չկայ . ամէն բան աշխատած
ու նուրբ իմաստ է . ամէն բանի մէջ
իր մտքին ճոխութիւնը կ'ուզէ ցուցը-
նել . ամէն բանի վրայ զարմանալով մը
կը խօսի . այս արուեստակեալ ջանքին
պատճառաւ՝ ճառին չքեղութիւնն և
ուժը կ'երթայ : Ի վերայ այս ամենայնի
Տրայիանոսի ներբողեանը , ինչպէս նա-
մակացը համար ըսինք՝ կիրթ ու վայել-
ուչ լեզու մը ունի , և մանաւանդ իր
գոված դիւցազնին ու յիշած գործքե-
րուն ճշմարիտ մեծութիւնը՝ այն վսե-
մութեան ու զօրութեան հետ միանա-
լով , որ այս ներբողին մէջ կը փայլին ,
առանց զարմացման ու առանց ախորժի
չէս կրնար կարգաւ ասիկայ :

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝

Ռէմպրանտ Եկարիտ :

Ինչպէս գեղեցիկ դպրութեանց հայր
և ծնող հիւներն եղան ու որ և իցէ ժա-
մանակի մատենագրութիւն իրենցմէ օ-
րինակ կ'առնէ ճշմարտապէս գեղեցիկ
ըլլալու համար , այսպէս գեղարուեստից
ալ վարժապետ՝ նախնեաց արձանները
ու նկարներն են , որոնց վրայէն երեւելա-
գոյն հանձարները իրենց արուեստը կը
կատարելագործեն : Եւսպէս Խտալա-
ցիք , թողունք գեղեցիկ դպրութիւնները՝
գեղարուեստից մէջ հիւները ամենայն
աշխատութեամբ կը քննեն ու անոնց
կը հետեւին , և կէս մը այս պատճառաւ
ալ բոլոր Եւրոպիոյ , կամ լաւ ևս ըսել՝
բոլոր աշխարհքիս մէջ այս կողմանէ
ազգ մը չկայ որ իրենց հաւասարի :
Եւսպէս Զօլանտացիք , որոնք նկարչութե-
մէջ Խտալացւոցմէ ետքը առաջին տե-
ղին ունին երեւելիութեան կողմանէ ,
զանց կ'առնեն զնախնիս ու պարզ բնու-
թեան վրայ կ'աշխատին , կ'ուզեմ ը-
սել՝ նկարելու բաներնուն մէջ նիւ-
թականին կը նային ու ամենայն հաւա-
տարմութեամբ զանիկայ կ'օրինակեն .
անոր համար աւելի բնութեան գեղեց-
կութիւններուն ու մարդկային ընտանի
տեսարաններուն մէջ քաջ են իրենք , և
այս գեղեցիկ անդրադարձութիւնս ալ
ընենք՝ որ պատկերահանութեան , այս-
ինքն մարդկային պատկերներու մէջ
ալ աւելի նոր ատեններու վիճակն ու
ներկայ ժամանակը կրնան ձեւացընել :
Զօլանտացիք նկարչութեան երկու դը-
պրոց ունին . Ֆլամանտեան և Զօլան-
տացի . այս երկրորդս իրենց ազգին նը-
կարչութեան սեփական ձիրքերուն մէջ
աւելի նշանաւոր է , և իրեն երեւելագոյն

1 Պապիոն-Բիւն բառը ընդհանուր անուն մը ըլ-
լալով՝ Եւրոպացւոց Biographie ըսածին , որ մար-
դու մը վարուց պատմութիւնը կը նշանակէ , այն-
չափ յարմար չէ . ընդ հակառակն Կենսագրութիւն
բառը ամենին նոյն առմունքով կրնայ գործա-
ծուիլ . անոր համար ասկէջ ետքը Օրագրիս մէջ
այսպէս կ'ըսենք պատմութեան այս մասին :

պարծանքներէն մէկն է Ռէմպրանտը կարիչը , որուն վրայ այս անգամ կ'ուզենք խօսիլ : Իրեն վարքը շատ հետաքրքրական է . անիկայ նկարագրելով՝ իր բնաւորութիւնը լաւ կ'իմանանք , որով և բնականապէս մտքերնէս կը հետեւցնենք թէ անշուշտ ուրեմն այս բնաւորութիւնը նկարչութեան մէջ ալ տպաւորուած է . ուստի որպէս զի ասով աւելի լոյս մը առնենք իր սեփական արուեստին վրայ , նախ վարքը հոս պատմենք ու ետքը համառօտ մըն ալ իրեն նկարչութեան կերպին վրայ խօսինք :

Պօղոս Ռէմպրանտ ծնաւ 1606 տաւրոյն հոլանտայի Լէյտ քաղաքէն քիչ հեռու՝ Հոենոսի օրիանցը վրայ , ուսկից առաւ կ'ըսեն Ֆան-Ռին մականունը : Հայրը աղօրէսական էր , բայց իր արուեստին մէջ հարստացաւ , և տեսնելով որ տղան տաղանդաւոր կ'երեւայ՝ ուզեց որ գրագիտութեան ետեւէ ըլլայ , ու քաղաքը խաւրեց որ սկսի ուսմունք սորվիլ . բայց Պօղոս ամենեւին ախորժ չունէր այսպիսի բաներու , ու այն տղաշայութեան ատենը ներսէն ախորժ մը կը զգար ուրուագրութեան՝ . անոր համար հօրը աղաչելով՝ հրաման առաւ ու նկարչութեան դպրոց մը մտաւ : Բայց չձմարիտն ըսելով՝ ոչ Լէյտի և ոչ Լ'մսդերտամի մէջ ունեցած վարժապետները նոյն արուեստին սկզբունքները սորվեցուցին ու թափանցել տուին իրեն . Ռէմպրանտին հանձարը այն պակասութեան տեղը լեցուց :

Հօրը քով դառնալէն ետքը՝ ալ սկսաւ բոլորովին բնութիւնը իրեն նկարներուն օրինակ առնել , ու մտածութեւ վսեմութիւն չնայելով՝ իրականը դուրս ցատքեցնել կ'ուզէր . անոր համար ինչպէս Իտալիոյ մեծագոյն վարժապետները Լայոնիովի ու Պատշգամբի Լպոլոնին պէս հրաշալի արձաններու վրայ կ'աշխատին ու կը քննեն , այսպէս ինքն ալ հոլանտացի բարի գեղջուկի մը տգեղ ու այլանդակ դէմքը կը քննէր ու

անոր վրայ իր ուսմունքը կ'ընէր : Հայտնի է ընթերցողաց թէ այս կերպով ախորժակ կը թել կամ յղկել չըլլար , և ասով չէ որ երեւելին Ռափայէլ այնպիսի վսեմ գաղափարներով ճոխացուց իր միտքն ու աղնուական նկարներ թողուց ապագայից . մէյ մը իր նախնի արուեստակիցներուն ալ պէտք է հարչընէ նկարիչը թէ ինչ գաղտնիք ունին այդպէս գերազանց կերպով բնութեւ նմանելու , և թէ անոր համար բնութեան որ մասը պէտք է ընտրել նկարներու մէջ : Եւս ատեններս Ռէմպրանտ պատկեր մը շինեց , և ասիկայ նոյն քաղաքին մէջ բաւական ազդեցութիւն ըրաւ . հոն յորդորեցին զինքը որ Լա Հայ քաղաքն երթայ , ուր իր հանձարը աւելի յաջողութիւն ու յարգ կրնար գտնել : Հաւանեցաւ ու գնաց Լա Հայ . և իրաւցընէ հոն նկարչութեան սիրող մը գտաւ , որ 100 ֆիորին տուաւ գրնեց իրեն պատկերը : Եւս յաջողութեամբ Ռէմպրանտ մեծապէս սիրտ առնելով՝ ալ բոլորովին որոշեց որ նկարչութեան ետեւէ ըլլայ . բնակութիւնը Լ'մսդերտամ հաստատեց , և ալ օր օրուան վրայ զարմանալի գործունէութեամբ մը բազմութիւն նկարներ ու փորագրութիւններ ընելով՝ մեծ հարստութեան դուռ բացաւ իրեն . մանաւանդ որ բնականապէս իրեն սեփական առանձին կերպ մը , կամ թէ ըսենք դպրոց մը ունենալուն՝ աւելի յարգ ունէր :

Բայց հարստութիւնը դժուարաւ կ'ըլլայ որ մարդուս բնաւորութիւնը փոխէ . անոր համար Ռէմպրանտ անկէց ետքն ալ նոյն մնաց , ինչ կը թուէր որ հօրը ջաղացքն առեր էր՝ անիկայ պահեց , և հոն եկող ընկերութիւն ինչ որ տուեր էր իրեն՝ չփոխուեցաւ անկից : Դեղացի աղջկան մը հետ կարգուեցաւ , ու սովորաբար ցած աստիճանի ժողովրդեան մէջ կ'ապրէր , և զինքը այս կողմանէ վար զարնողներուն պատասխան կու տար . « Ես պատիւ չեմ փնտռեր , հապա աղատութիւն ու մըտաց հանդարտութիւն » : Բայց բոլոր

Ռեմպրանտ նկարիչը:

րովին ճշմարիտ չէր այս խօսքը . ինքը ամէն բանէ աւելի ստակի տնկած էր աչքը , և որպէս զի որ և իցէ ծախքէ խալը սի՛ լուսաւորեալ մարդկանց ու կրթեալ բարձր ընկերութեանց մէջ չէր մտներ . ուր թողունք որ ուտելեաց մէջ ալ աւանակ կծծուծիւն կ'ընէր , որ իր փառաւոր կերակուրը չոր բիւլա ձուկն ու պանիր էր : Այս աստիճանի ազահ ըլլալէն ետքը՝ յայտնի էր որ ամէն տեսակ կերպ պիտի բանեցնէր ստակ վաստակելու համար . կ'ըսեն թէ երբոր Ռեմպրանտ քաշած նկարներն ու փորագրութիւնները որդւոյն ձեռքը կու տար ծախելու համար՝ կը յանձնէր իրեն որ այնպէս մը ձեւացնէ , իբրեւ թէ հօրմէն ծածուկ գողցեր է , և անոր համար

սուղ քին ուզէ՝ ըսելով թէ շատ դժուարաւ կրնար զանոնք ձեռք ձգել : Արիշ անգամ մ'ալ իրեն կնկանը հետ միաբանելով , որ այն ալ ազահու թեան կողմանէ իր նախանձորդն էր , ուզեց Մըսդերտամէն ելլել ու մեռած ձեւացնել զինքը , որպէս զի ստակ շահի . վասն զի լաւ գիտէր որ երբ ժողովուրդը լսելու ըլլայ թէ երևելի նկարիչ մը մեռեր է ու ալ իրեն աղուոր նկարները պիտի դադրին , ամէն իր հանճարոյն վրայ զարմացողները կը վազէն կու գան և կրկին , եռապատիկ ու քառապատիկ գնով անոր սլատկերները իրարու ձեռքէն կը յափշտակեն : Այս խաբէութիւնը մտածածին պէս շատ լաւ յաջողեցաւ . ամէն կողմանէ եկող եկո-

ղի եղան Բանդերտամ ու իր պատկերները, փորագրութիւններն և ուրուագրութիւնները ոսկւով ծեփուեցան. և ինչպէս որ սովորաբար հանձարաւոր մարդկանց կը հանդիպի, այսպէս ալ իրեն պէս նկարիչ մը մեռած սեպուելով՝ կեղծ մահու ընկնէ ետքը սկսան վրան մեծամեծ գովեստներ տալ. մէկալ կողմանէ ալ ամենքը մեծ ցաւ կը ցուցնէին որ հօլանտա այսպիսի հանձար մը կորսնցուց։ Սէմպրանտ քիչ ատենէն ուզեց յարութիւն առնել. բայց հօլանտացիք իրեն յարգը լաւ գիտնալով՝ շատ ուրախացան որ այս լուրը խաբէութիւն է եղեր։ Բայց գեռ աւելի զուարճալին ալ կայ. իրեն աշակերտները ճանչնալով իր այս ագահութեան ախտը՝ երբեմն զուարճութե համար ստուարութիւն վրայ դրամներ կը ձեռնարկէին ու իրեն խուցին մէջ ասդիս անդին կը տարածէին. Սէմպրանտ ընդհանրապէս միշտ կը ծռէր կը ժողվէր ասոնք, և անանկ անյազ աչքով մը շարժումներ կ'ընէր, որ վերջը վերջը իրեն ալ լաւ մը խընտալը կու գար։

Այսպէս ագահ ըլլալէն զատ՝ այնպիսի բնաւորութիւն մ'ալ ունէր, որ միտքին փչածը պէտք էր որ ընէր։ () ր մը երբոր ագնուական գերդաստանի մը տեսարանը կը նկարէր, եկան իմացուցին իրեն որ սիրած կապիկը մեռեր է. շատ ցաւեցաւ ասոր վրայ ու մէկէն կենդանին դիմացը բերել տալով՝ պատկերքին մէջ զայն ալ նկարեց։ Այս որ լսեցին պատկերքը յանձնողները, սաստիկ ծանր եկաւ իրենց ու շատ բողբոջին. բայց ամէն բան փորձելէն ետքը՝ քար չեղաւ Սէմպրանտին միտքը փոխելու. այնչափ ագահ ըլլալէն ետքն ալ՝ աւելի յանձն առաւ որ պատկերքը չծախէ, բան թէ մէջէն կապիկը վերցընէ։

Ինչ որ կարճ մը հօս Սէմպրանտին վարքին վրայ ըսինք, կէս մը գաղափար կու տայ մեզի իր նկարչութեանը վրայ, բայց աւելի պակասութիւնները կ'իմա-

ցընէ. այսպիսի մարդ մը կարելի բան չէր որ բարձր մտածութիւն ունենար, կամ թէ նկարչութեան բուն մտաւորական աղուորութիւնը թափանցած ըլլար. որով թէպէտ ինքը բնութենէն առած նիւթերը իրականին խիստ նըմանցուց, բայց անոր վսեմ գեղեցկութիւնները չէ ընտրած. դարձեալ յայտնի կ'երևայ որ իրեն պատկերներուն մէջ մանրամասն ճշգրտութիւն պիտի չըլլայ, ու արուեստի փափուկ գեղեցկութիւններովը զարդարուած չըլլան, թէպէտ և մէջերնին տեղ տեղ գերազանց բարակութիւն մը կը փայլի. և այս ըսածնիս ոչ այնչափ ընդհանուր նըկարչութեան վրայ է, որչափ բուն պատկերահանութե վրայ։ Հիներուն անունը միայն գիտէր ու ծաղը ընելով կը խօսէր վրանին. խուցին մէջ արդէն խել մը արեւելեան զլխարկներ, շատ մը հին զէնքեր, հին երաժշտական գործիքներ, հին կերպասներ ու հին ծիծաղելի զգեստներ ժողվէր գիզեր էր, որոնք ալ չէին գործածուեր, ու անոնցմով կը լեցընէր իր նկարները. ուստի երբոր մէկը խորհուրդ տալու ըլլար իրեն որ հընոց հետեւի, որպէս զի իր նկարչութե կերպը կարենայ աւելի կարգաւորել, կ'առնէր կը տանէր զանիկայ իր արուեստանոցին մէկ ծայրը, ու զանոնք ցուցընելով՝ կ'ըսէր թէ « Եսոնք են իմ հընութիւններս », Բայց այս պակասութիւններուն հետ այնպիսի մեծամեծ ու գերազանց կատարելութիւններ ալ ունէր, որոնցմով իբրեւ այն դպրոցներուն երեւելի նկարիչ մը զարմանալի է մինչև հիմա. ինչպիսի գերազոյն բնականութիւն կը տեսնուի իր պատկերներուն մէջ, որ իրեն ամենէն մեծագոյն կատարելութիւնն է. ինչպէս ամէն բան իրեն նիւթին յարմար ուժով բացատրուած. ինչ գոյներու կենդանութիւն. և իրեն նկարները այնպիսի մասնաւոր յատկութիւն մը ունին, որ իրեն մէկ պատկերը տեսնողը՝ կրնայ որ և իցէ տեսնէ մէկէն որոշել իրենները. այս ալ ըստ ինքեան մէկ կողմանէ մեծ գովեստ մըն է Սէմպրանտի համար, որովհետեւ

տեւ ըսել է թէ հետեւող հանձար չէ .
 թէպէտ և ուրիշ կողմանէ ալ բոլոր իր
 պակասութիւնները ասկէց առաջ կու
 գան : Եւրոպիոյ մը եղած չէ որ Ռէմ
 պրանտի պէս նկարներու մէջ իրարու
 հակառակ բաներ մէկտեղ դնէ , որ շատ
 ախորժեղի կու գայ մարդուս աչքին ու
 մտքին . այս կողմանէ ալ երևելի է որ
 բոլոր պատկերքին գեղեցկութիւնն ու
 մեղի տալու ախորժը կամ կիրքը մէկ կե
 տի մը վրայ կը ժողվէր . նոյնպէս պատ
 կերքին լոյսն ալ աւելի դուրս կը ցատքե
 ցընէր՝ պզտիկ տեղ մը միայն ցոլացընե
 լով . բայց ասիկայ նկարչութեան կանոն
 ներուճն դէմ է , և ամենեւին հետեւելի
 չէ : Բայց իր գլխաւոր յարգը դէմքերուն
 մէջ էր , զորոնք խիստ ճիշդ կը նկարէր .
 օր մը այս կողմանէ իր ճարտարութիւն
 ու գելով փորձել իր աղախնոյն դէմքն
 որ քաշած էր փողոցը նայող պատուհա
 նի մը մէջ խիստ ազուրկ կերպով յար
 մարցուց դրաւ . մէյ մ'ալ տեսնես որ
 բոլոր զանիկայ ճանցող անցնողները
 խաբուեցան մնացին , ու բուն աղախինը
 կարծելով՝ կը զարմանային որ ինչպէս
 լուռ ու անշարժ կեցեր էր , որովհետեւ
 բնութեամբ շատախօս ու աշխոյժ էր .
 Ռէմպրանտ հոն ծածուկ կեցած կը
 տեսնէր այս հանդէսը , և շատ ուրախա
 ցաւ այսպէս լաւ կերպով յաջողելուն
 վրայ : Ուրիշ անգամ մ'ալ գլուխ մը շի
 նեց , որուն քիթը այնչափ բնական ը
 րաւ , որ կարծես թէ բոլորովին իրական
 դուրս ելած էր , ինչպէս էր ամենեւին
 քաշած մարդուն քիթը : Եւ նկարնե
 րուն գոյները այնչափ թանձր էին , որ
 ինչուան կ'ըսուի թէ ինքը աւելի իբրեւ
 նկարի առաջին ձեռքը կը քաշէր իր
 պատկերները . անոր համար միշտ կ'ը
 սէր թէ նկարչին պատկերները պէտք
 չէ մօտանց նայիլ , ու զուարճախօսու
 թեամբ՝ կ'աւելցընէր . «Պատկերքը հո
 տուրտալու համար չէ : Եղին հոտը ա
 ողջարար չէ » : Ուրիշ անգամ մ'ալ
 ըսաւ թէ « Ես պատկերահան եմ , ներ
 կարար չեմ » : — Եւ ինչո՞ւ է նաև ա
 ղուր գիւղական տեսարաններ . իսկ
 պատմական նկարներուն մէջ շատ ա

ղուր է Տորթի ընտանեաց պատկերը :
 Եսպէս այս հռչակաւոր պատկերա
 հանը , որ ոչ երբէք հոլանտայէն հե
 ոացաւ , իր արուեստէն ստակ վաստը
 կելու համար ամէն տեսակ ցածութիւն
 գործածելէն ու ամէն կծծութիւն ընե
 լէն ետքը՝ վերջապէս 1674^{ին} Եւրոպե
 տամի մէջ մեռաւ 68 տարուան , հա
 րուստ ժառանգութիւն մը թողլով իր
 մէկ հատիկ որդւոյն , որ ստակներն ա
 ռաւ ու անծանօթ կեանք մը անցուց :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Զոյիցերիոյ համառօտ պատմութիւնը :
 (Տես երես 117)

Բուրգոնտիոյ կամ Բրէսի թագա
 ւորութիւնը Օւիցերացուց բովան
 դակ աշխարհքը իր մէջը առած էր : Սա
 կայն , ինչպէս որ անցեալ հատուածին
 մէջ ըսինք , Ռոտտըլիոսի ըրած կտա
 կին զօրութեամբ՝ իրեն ուրիշ երկիր
 ներուն հետ այս աշխարհքս ալ Վեր
 մանական կայսերութեան հետ միա
 ցաւ : Եւնուականները բոլոր աշխարհ
 քը իրարու մէջ բաժնած էին . ասոնց
 մէջ կային նաև եկեղեցականներ ալ ,
 որոնց իշխանութիւնը առջիններէն ոչ
 ինչ ընդհատ էր . բայց այս իշխաննե
 րը բոլորովին ինքնազուխ չէին , հապա
 կամ իրենցմէ աւելի զօրաւորին կը հնա
 զանդէին և կամ Վերմանական կայսե
 րութե մէյմէկ հպատակ իշխաններ կը
 համարուէին : Օւիցերիոյ այս կերպ
 աշխարհական իշխաններուն մէջ նշանա
 ւորներն էին Չէհրինկէն , Վիպուրկ ,
 հապսպուրկ և Վոհենպուրկ կոմսե
 րը . իսկ եկեղեցականաց մէջ Վուա
 րայի եպիսկոպոսը , Ս . Կալլուսի աբբայն
 և Սէքինկէնի աբբասուհին : Եւ մէն
 կերպ կալուածապետական օրէնքներ
 շատ աշխարհքներէ առաջ նախ Օւի
 ցերիոյ մէջ մտաւ և երկար ատեն պա
 հուեցաւ հոն : — Երկոտասաներորդ դա
 րուն մէջ Օւիցերիոյ քաղաքները շատ